

Beszélgetés orvosetikai kérdésekről

Nemrégiben érdekes beszélgetést folytattak az orvostanhallgatók egyetemi klubjukban oktatóikkal: dr. Szilárd János egyetemi tanárral, a SZOTE rektorával, dr. Julesz János egyetemi docenssel és dr. Mojzes László egyetemi adjunktussal — orvosetikai kérdésekről. A téma manapság amúgy is „divatos”, nagy érdeklődés kíséri nem csupán orvosi körökben; bizonyítja ezt számos, különböző sajtóorgánumban napvilágot látott újságcikk és nyilatkozat. Ezek sorából most egy újabbat tarthat kezében az olvasó. *Julesz János dr.-t* — aki évek óta részt vesz az egyetemen az „általános és orvosi etika” című tantárgy oktatásában — kértük meg arra, hogy folytassuk a klubban megkezdett beszélgetést azoknak az érdeklődőknek a kedvéért (is), akik akkor nem voltak jelen.

— Az orvostanhallgatók külön tantárgyként tanulják az orvosi etikát. Kik oktatják ezt a stúdiumot, hiszen önálló etika tanszék nincs az egyetemen?

— Az etika oktatásának egyetemünkön jelenleg követett gyakorlata jelentős mértékben dr. Tóth Károly professzor nevéhez fűződik, aki az egyetem rektoraként a hatvanas évek második felében szorgalmazta az etika oktatásának megújítását. A hallgatók ma is a Szilárd János professzor által a hetvenes évek elején írt jegyzetet használják, az orvosi szaketikai előadásokat az ő jegyzetnek tematikája alapján tartjuk. Megkülönböztetett figyelmet fordítunk arra, hogy az általános és az orvosi etika összefüggéseire is rávilágítsunk. Az általános etika alapvető fogalmaival és dilemmáival a SZOTE Marxizmus—Leninizmus Intézetének munkatársai ismertetik meg a diákokat. A szeminariumi foglalkozásokat tanulócsoporthoz tartozóknak az intézetnek egy-egy oktatója és egy-egy gyakorló orvos (klinikus) együttesen vezeti. Az egy féléven át heti két órában oktatott tantárgyat vizsga zárja a Marxizmus—Leninizmus Intézetben. A felkészülést segíti az intézet által összeállított szakirodalmi szemelvénygyűjtemény is.

— Miben jelölne meg a tantárgy oktatásának célját? Lehetséges-e az orvosi etikát pusztán, tantárgyként elsajátítani?

— Különálló tantárgyként semmiképpen sem. Fontos, hogy az egyes szakterületek oktatásában helyet kapjanak annak speciális etikai szempontjai. Egyébként a legfőbb cél nem is annyira az oktatás, hanem a nevelés. Ez így banális hangzik, de igaz. Az ószinte léghőmérsékletet semmi sem tudja megváltoztatni. Az orvostanhallgatók előre megismerkednek a beszélgetések témáival. Az éppen soron következő tárgykörből valamelyik hallgató vitaindító referátumot tart, majd ehhez a tanulócsoporthoz tagjai hozzátesszük saját véleményüket. (Természetesen a szeminariumvezető is.) Lényeges kérdések kerülnek szóba, amelyek minden lendő és már gyakorló orvost érintenek. Például: az egészségügyi dolgozók egymáshoz való viszonyának etikája, az orvos kötelességei és jogai a betegellátásban, a beteg jogai, a konzíliumok etikája, a gyógyíthatatlan betegekkel kapcsolatos etikai kérdések, a szervátültetés, az orvosi titoktartás problémái és mások.

— Azt hiszem, ha Magyarországon valaki orvosetikai kérdésekről kezd beszélgetni, elsőként óhatatlanul a paraszolvencia jut az eszébe...

— Az orvosetika nem egyenlő a paraszolvencia-kérdéssel, és nem is ez a leglényegesebb tárgya. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a probléma nem tartozik ide. Ádám György professzor nemrégiben megjelent könyve azzal a tiszta és segítőkész szándékkal íródott, hogy feltárja a hálapénz körül létrejött fonák helyzetet. Az írás problémaelemző része jó és igaz, javasolatainak megvalósíthatósága azonban olyan feltételektől is függ, amelyek teljesítéséhez az egészségügyi lehetőségei magukban nem elegendők.

— Mi a véleménye önnek a könyv azon kitételéről, mely szerint a paraszolvencia nem más, mint a megvesztegetés egyik formája, s mint ilyen, büntetendő cselekmény (kellene hogy legyen)?

— Az egészségügyi törvény és az egészségügyi szolgálat munkáját szabályozó rendeletek nem tiltják kategorikusan a hálapénzt, azaz tudomásul veszik, hogy valódi hála is létezik, amely a gyógyult beteg és hozzátartozói részéről nyilvánul meg. Tiltják viszont az előre elfogadott paraszolvenciát, illetve azt, hogy annak ellenértéképpen a beteg megkülönböztetett bánásmódban részesüljön. Tapasztaljuk, hogy az orvosok társadalmi megítélése — különböző okok miatt — romlott az utóbbi időben. Ennek a folyamatnak a megfékezésére van egy kissé „romantikus”, bizonyára naiv de talán megdöglő érdemű javaslatom. Bár az egészségügyi dolgozók fizetése nem felel meg a nemzetközi kívánalmaknak és a hazai társadalomban betöltött szerepüknek, a létminimuma mégis mindegyiküknek megvan. Másképp fogalmazva: szerényen élő orvosokkal találkozhatunk az utóbbi évtizedekben, de éhezni nem. Ezért azt gondolom, hogy jó példának kellene elől járnunk: egyetemünk orvosi vállalatának — központi reklampenzáció kérése nélkül is — azt, hogy a jövőben nem fogadják el paraszolvenciát. Ez a lépés növelhetné a betegek bizalmát, és így eredményesebb tenné a munkánkat. Inkább a hálapénz szűnjön meg, mintsem egyre bizalmatlabb betegekkel kelljen gyógyítanunk.

— Egy másik, az utóbbi időben szintén nagy publicitást kapott problémakör a szervátültetés kérdése. Milyen etikai gondok merülnek föl ennek kapcsán?

— A szervátültetés nemzetközi orvosi szabályai jól megfogalmazottak, és alkalmazhatók is azokat; a jogi részletek azonban még nem minden vonatkozásban tisztázottak megnyugtatóan. A szervátültetés orvosi lépcsőrendszere a következő: az egyik orvoscsoporthoz a donort vizsgálja annak megállapítása céljából, hogy valóban beállt-e a halál állapota; a másik csoport feladata annak eldöntése, hogy szükséges-e a szervátültetés a beteg életének megmentése érdekében; a harmadik csoport végzi ténylegesen ezt a műtétet. A három csoport teljesen függetlenül tevékenykedik, döntéseikben egymást nem befolyásolhatják. A szervátül-

tetés különböző formái jelenleg korszerű, fontos és szükséges módszerei az orvostudománynak. A fejlődés azonban afelé tart, hogy ezeket az eljárásokat túlhaladjuk, és a jelenleg csak szervátültetéssel kezelhető betegségek később más módszerekkel gyógyíthatassuk majd. Távlati feladatunk tehát ennek a folyamatnak a felgyorsítása, amelynek eredményeként a szervátültetés valamennyi mai — jogi, etikai és szakmai — problémája megoldódhat a jövőben.

— Említettük korábban a betegek jogait. Vannak olyan betegségek, amelyek csak a legmodernebb egészségügyi intézetekben, az egyetemi klinikákon kezelhetők eredményesen. Itt azonban oktatás és kutatás is folyik. Megtagadhatja-e a beteg a „passzív” részvételt a betegbementetőkön, egyéb oktatási formákban és a kutatásokban?

— Az esetek túlnyomó többségében a beteg meggyőzhető arról, hogy az oktatásban részt vegyen. Ehhez az szükséges, hogy bizalommal legyen kezelőorvosa és a következő orvosgeneráció iránt, akiknek segítő szándékát elfogadva szívesen tesz eleget ennek a kérésnek. Az emberen végezhető kísérletek lehetőségeit a betegek jogait és érdekeit messzemenően védő nemzetközi előírások és az ezekkel összhangban álló hazai törvények és rendeletek szabályozzák. Ezek valamennyi részletének ismertetése meghaladná beszélgetésünk kereteit. Anyit okvetlenül le kell szögeznünk, hogy azokról a vizsgálatokról és gyógymódokról, amelyek a klinikai tudományos kutatásokat szolgálják és némi veszéllyel járhatnak, vagy ha nem is veszélyesek, de nem elengedhetetlenül szükségesek a beteg gyógyulásához, kötelességünk a kiterletbe vont személyeket részletesen felvilágosítani és azokhoz beleegyezésüket, hozzájárulásukat kérni. Ha ezt visszautasítják, akkor ilyen eljárásoknak nem vehető alá, és emiatt betegségeik kezelésében semmiféle hátrány nem érheti őket. Ez elvi kérdés; a betegek többsége a gyakorlatban készségesen együttműködik orvosával.

— Elkészült-e már az orvosetikai kódex?

— A közeljövőben fog megjelenni, s ugyancsak a közeljövőben várható az 1972/II. számú egészségügyi törvény módosítása is. A kódex az egészségügyi dolgozók etikai kódexe lesz, nemcsak az orvosoké; segít majd tisztábban látnunk, illetve eligazodnunk azokban az esetekben is, amelyekről a törvény részletesen már nem rendelkezik. Bizunk abban, hogy jó segítő társunk lesz mind az egészségügy sokrétű munkájában, mind az egyetemi oktatásban.

SANDI ISTVÁN

A szociológiai tanszék megszervezője és vezetője

dr. Szentpéteri István 60 éves

A JATE Szociológiai tanszékének vezetőjét a nagy októberi szocialista forradalom évfordulóján a Munka Erdemrend arany fokozatával tüntették ki. A hat évtizedes életút állomásairól kérdeztük Szentpéteri István professzort.

— Makói születésű vagyok. Az ottani Csanád vezér Gimnázium „háborús évfolyamán”, 1945-ben végeztem. Apám jogász volt. Pályaválasztáskor az ő példáját követtem. Akkor voltam első éves, mikor Kolozsvárról Szegedre „visszatért” a jogi kar. Az újraindulást Scheller Károly, a statisztika professzora, megbízott dékán vezette. Eleinte pszichológiát, filozófiát, egyetemes és magyar történelmet tanultunk, jogi előadást — a tanárok visszatéréseivel párhuzamosan — a második félévtől hallgattuk. A kar volt magántanári 1947-től oktattak. Köztük Bibó István székfoglaló előadására ma is jól emlékszem: az alkotmányosság és az egyetemes európai fejlődés vonulatait elemezte.

— Egyetemi hallgatóként milyen tárgyak érdekelték?

— A perjogot kivéve minden tárgyat kedveltem. Eredetileg gyakorló jogásznak készültem. Akkoriban sokféle lehetőség nyílt a friss diplomás előtt, hiszen az igazságszolgáltatás apparátusának személyi összetétele változóban volt. 1950. májusában avattak doktorrá. A ki nevezésemre azonban hónapokig hiába vártam. Így kérelmet adtam be, hogy az egyetemen alkalmazzanak. Erre jó alapot jelentett A tanyai közigazgatás című szakdolgozatom. Októberben kineveztek a Közigazgatási és Jogtudományi Kar (ahogy akkor nevezték ezt az egyetemi „intézményt”) Gazdasági tanszékére. Egy esztendő elmúltával már a Kovács István vezette Alkotmányügyi tanszék gyakorlójaként dolgoztam. Lépcsőfokként haladtam előre, szerzem meg a tudományos fokozatokat.

— Kezdd egyetemi oktatóként milyen témakörrel foglalkoztál?

— Az első nagyobb témám, a közvetlen demokrácia kutatása kapcsán a svájci berendezkedés iránt érdeklődtem. Később más országok helyzetét is vizsgáltam. Arra kerestem a választ, hogy milyen szerepe van a közvetlen demokráciának a szocialista államokban belül. Több publikációm is született e témakörben.

— Az ötvenes éveket ön hogyan élte meg?

— Bizonyos fokig kiábrándultam joggyakorlatunkból abban az időben. Érdeklődésem a jog határterületei felé fordult. Az az alapvető kérdés merült fel, hogy miért nem valósult meg az a sok helyesnek és előrevívőnek tartott elv, melyet az alkotmányos jogszabályok tartalmaztak. A válasz megfogalmazása csak a jog valóságos viszonyainak feltárására épülhetett. Ez pedig szociológiai aspektust igényelt. A fordulatot ösztönösként tartom: a szociológiai gondolkodás vonzott, noha a tudományal módszereken csak később ismerkedtem meg. Szociológiát utoljára 1948—47-ben Szabó József professzortól hallgattam. A tárgy önállósága 1948—49-től megszűnt az egyetemen. Csak a „rejtett szociológia” élhetett a hatvanas évekig, mikor újjáéledt a tudomány művelése.

— Önt a szociológia mely területe érdekl?

— A jogtudomány, a szociológia és a szervezettudomány hármas határterülete, a szervezet-szociológia a kutatási területem. A bürokrácia jelenségéről és megjelenési formáiról írtam. Azt kívánom igazolni, hogy a bürokráciát nem lehet a múlt a kapitalista rendszer marad-

(Székely Attila felvétele)

ványaként felfogni, hanem keresni kell objektív, társadalmi strukturális okait. E témakörben született meg a hetvenes évek elején második monográfiám az Igazgatástudomány szervezésméleti alapjai címmel.

— Mi az előzménye a szegedi tanszék megszervezésének?

— Elettudományt döntően befolyásolta, hogy a hetvenes évek közepén az akadémiai Szociológiai Kutatóintézet igazgatóhelyettese voltam másodállásban. Három napot Budapesten dolgoztam, a másik három pedig Szegeden. Akkor lehetőségem nyílt, hogy a kutatások új területeivel — üzemszociológiával, életmód és életminőség —, társadalmi struktúra vizsgálattal — ismerkedjem meg. Két évig dolgoztam az intézetben. Családi okok miatt tovább nem vállaltam a budapesti utazásokat. Szegedre maradtam, s 1979-ben az Oktatási Minisztérium megbízta a Szociológiai tanszék megszervezésével. Tehát kiváltam a jogi kar „kötélkéből” és egy központi tanszék vezetőjeként szerény keretek között koordináltam a szociológia oktatását, majd kutatását. Az új tárgy oktatását fokozatosan minden karon bevezettük. Legkorábban a jogászok, majd a bölcsészek, végül a Természettudományi Kar hallgatói tanulnak szociológiát.

— Kérem, foglalja össze a tanszék kutatómunkájának főbb irányait!

— A vidéki oktató és kutató bázisok közül a szegedi alakult meg elsőként. Jelenleg itt több kutató és kevesebb oktató dolgozik, mint például Debrecenben. Munkánk széles körű. Állami megbízás alapján vizsgáljuk a társadalmi struktúrán belül az úgynevezett alkalmazott réteget. Szürke, jellegtelen „csoporthoz” tartják, ideológiai és politikai gyanakvással, idegenkedéssel kezelik ezt a réteget, mely az aktív keresőknek 13—14 százalékát jelenti. E nagy létszám is igazolja, hogy az alkalmazottak sajátos szerepkörét vizsgálni nem szorultalan. Ezen kívül a réteg fiataljait külön „kategóriának” tekintjük és kutatjuk. Megnézzük, hogy a középiszola elvégzése után kiből válik alkalmazottak belüli. E réteg alapvetően nőkből áll, azaz a munkamegosztásban a nők szerepét is jellemezzük eredményeinkkel.

Harmadik nagy kutatási témánk most indul: a felsőoktatási intézmények belső struktúrájának vizsgálatához kapcsolódunk.

— A szociológia szerepe változott az utóbbi időszakban?

— E tudomány iránt az igény fokozatosan nő a településeken és az ország e régióiban. Tanszékünk közreműködését a különböző társadalmi szervek kérik. Például a népfront településpolitikai bizottsága, a Vöröskereszt, a népi ellenőrzési bizottságok. A megyei és városi pártbizottságok jelentős megbízá-

sokat adnak: egyes rétegek helyzetére vonatkozó adatokat elemzünk, az életmód-változások irányait jelezzük. Az ország dél-keleti megyéinek állami és társadalmi, politikai vezetői erősen érdeklődnek az e területet jellemző deviáns magatartások (például az alkoholizmus, az öngyilkosság, a válás nagy száma; a népesség előrege-dése, egyes határmenti területeket jellemző elvándorlás) okainak felderítése iránt. Ilyen regionális vizsgálat koncepciója most van kialakulóban. Vállalatoktól is kapunk megbízást: a Magyar Posta felkérésére vizsgáltuk a telefonkönyvny fogadtatását, a Tisza Volánál pedig a belső munkaszervezettség állapotát kutattuk. E feladatok megoldása teszi lehetővé, hogy a tanszék felszereltsége javuljon, a kutatási hitelek alapján pedig több kutatói státuszt létesíthetünk. Így rövid idő alatt megduplázódott a tanszék személyi állománya: 10 kutató és oktató oldja meg vállalt feladatainkat.

— A hallgatókkal milyen a kapcsolata?

— Bevezetésekor az ifjúság érdeklődéssel fordult a tantárgy iránt, mivel aktuális társadalmi problémák megvilágítását remélte. Am a szociológia szaktudomány, melyet módszeresen meg kell tanulni. A tárgy ezen oldalát már kevésbé sajátítják el a hallgatók. Alapvető célkitűzésem, hogy ezt az oldalt is megmutassuk, hiszen ez teszi tudományá a szociológiát. A diákkörben persze mindig akad néhány kiemelkedő, a tudomány iránt elkötelezetten érdeklődő egyetemista. Ők az országos konferenciákon kiemelkedően szerepelnek. A hallgatókkal a gyümölcsöző kapcsolat kialakítása felé már tettünk egy „fél lépést”: áttértünk a klasszikus előadásról a kiscsoportos foglalkozások formájára. Az a törekvésünk, hogy egy évfolyam diákjai megismerhessék a tanszék összes oktatóját, majd lehetőségük legyen megválasztani, kinek az óráira járjanak.

— Most min dolgozik?

— Át akarom dolgozni a szervezési és vezetéstudományi jegyzetemet. Egy oktatónak fontos állomást jelent, ha egy jó tananyagot letesz az asztalra. A legutóbbi könyvből következő problémakörök is érdekelnek bennem, új monográfiám koncepciója alakulóban van. Természetesen további kutatómunka és a végső formábaöntés még hátra van.

— Elégedett embernek tartja magát?

— Az igények, a lehetőségek és az adottságok egybevetése alapján igen. Ertem el eredményeket. Természetesen nem minden felel meg előzetes elképzeléseimnek. Munkám teljes értékelése később következhet be. A közvetlen visszajelzést a hallgatókkal és a szociológia tudományos művelőivel kialakított jó kapcsolat jelentheti.

ÚJSZÁSI ILONA